

Jogegységesítés és jogközelítés

Szerző: TÓTH Andrea Katalin

Affiliáció: ELTE ÁJK, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Rovat: Jogösszehasonlítás

Rovatszerkesztő: Fekete Balázs

Lezárás dátuma: 2017.12.23

Idézési javaslat: TÓTH Andrea Katalin: „Jogegységesítés és jogközelítés” in JAKAB András – FEKETE Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Jogösszehasonlítás rovat, rovatszerkesztő: FEKETE BALÁZS) <http://ijoten.hu/szocikk/jogegysegesites-es-jogkozelites> (2018). Konkrét szöveghelyre való hivatkozáshoz javasoljuk a szövegbeli bekezdésszámok használatát, pl. [8] vagy [12]–[18].

Jogközelítésen az egyes nemzeti jogrendszerek közötti különbségek csökkentését vagy megszüntetését értjük, ami közös alapelvekre épülő új jogi szabályozás elfogadtatásával történhet. A jogrendszerek közelítése az eltérések kiküszöbölésének mértékétől függően történhet egyszerű közelítéssel (más kifejezéssel harmonizációval) vagy egységesítéssel. A jogközelítés számos formáját különböztethetjük meg annak módjára (egyezmények útján történő közelítés, egyoldalú recipiálás), területi lefedettségére (nemzetközi, regionális, belső közelítés) vagy teljességére (minimumharmonizáció vagy teljes unifikáció) tekintettel. Bár a globalizációnak és a digitalizációnak köszönhetően napjainkban a jogközelítés és jogegységesítés kérdésköre rendkívül fontos és aktuális, a jogrendszerek közelítésének története a jogfejlődés korai szakaszáig nyúlik vissza. A jogirodalom és a jogtörténet tehát extenzív elméleti tudással és gyakorlati tapasztalattal rendelkezik a problémával foglalkozó szakemberek számára.

Tartalomjegyzék

1. Történeti áttekintés

2. Terminológia és definíciók

2.1. Egyoldalú transzplantáció

2.2. Jogharmonizáció

2.3. Jogegységesítés

2.3.1. Belső és nemzetközi jogegységesítés

2.3.2. Kollíziós normák és a belső anyagi jog egységesítése

2.3.3. Univerzális és regionális jogegységesítés

2.4. A jogharmonizáció és jogegységesítés előfeltételei

2.4.1. Jogösszehasonlító vizsgálat

2.4.2. A jogrendszer stíluselemeinek vizsgálata

2.4.3. A vizsgálatok során nyert eredmények elemzése

2.5. A jogközelítés módjai és eszközei

2.5.1. A belső jogközelítés módjai

2.5.2. A nemzetközi jogközelítés fő eszközei: a nemzetközi egyezmények és a modell-törvények

3. Nemzetközi jogharmonizáció és jogegységesítés

3.1. Nemzetközi kereskedelmi jog

3.2. Szellemi tulajdonvédelem

4. Az Amerikai Egyesült Államok jogegységesítési folyamata

5. Az Európai Unió

- 5.1. Az EU története
- 5.2. Elhatárolás más nemzetközi szervezetektől
- 5.3. Az EU jogharmonizációjának rendszere
 - 5.3.1. Az EU működésének alapelvei
 - 5.3.2. Eszközök: irányelvek és rendeletek
- 5.4. Magánjogi jogegységesítési törekvések

6. A jogharmonizáció és jogegységesítés kihívásai

7. JEGYZETEK

1. Történeti áttekintés

[1] A jogegységesítés és jogharmonizáció témája bár a globalizáció és a digitalizációs folyamatok miatt újszerű problémának tűnhet, a jogközelítésre való törekvések és annak igénye sokkal régebbre nyúlik vissza. A jogközelítés szempontjából már a jogfejlődés korai szakaszában is a gazdaság és a kereskedelem mértéke, valamint a jelentősége bizonyult mozgató erőnek: a legfontosabb ilyen irányú fejlemény a *ius gentium* megjelenése volt a Római Birodalom területén. A teljes Földközi-tengeri térség meghódításának következtében az árucserre-forgalom fellendülése a különböző szabályokkal operáló és eltérő jogi fejlettségű területek, valamint az ott élő személyek közötti kapcsolatok jogi rendezésének igényét eredményezte. A római és a peregrinus (Rómán kívüli tartományból származó polgár) felek, valamint a különböző tartományok peregrinusai közötti jogviszonyokra alkalmazott „népek közös joga” elsősorban szokásokon és egy, a különböző jogokat összekötő természetjogon alapult.^[1] A *ius gentium* esetében bár még modern értelemben harmonizált vagy egységes jogról nem beszélhetünk, az a jogi különbözőségek okozta súrlódások megszüntetésére való igény korai példajaként szolgálhat.

[2] A határokon átívelő kereskedelem hívta életre a későbbiekben a *lex mercatoria* nevű jogszabály-összességet, amely a középkor során nemzetközi kereskedelmi jogként funkcionált. A *ius gentium*hoz hasonlóan a *lex mercatoria* is szokásjogon és a nemzetközi kereskedelemben általánosan elfogadott alapelveken alapult,^[2] ez biztosította használatát és elfogadottságát. Ezt a joganyagot ugyanis nem egy központi hatalom, hanem maguk a kereskedők alkották meg és kényszerítették ki saját magukra nézve.^[3] Később, a XIX. század második felében ebből fejlődött ki a *new law merchant* név alatt emlegetett joganyag.^[4]

[3] A XVIII–XIX. századi nemzetállamok megalakulása és a nemzeti eszme térnyerése a jogközelítés folyamata ellen hatott: az új államok kodifikációja elsősorban a nemzeti partikularitásra és az egyéni jellegzetességek jogszabályba foglalására összpontosított, nem pedig egy magasabb szinten összehangolt jogi rendszer megalkotására.^[5] A XIX. század második felétől azonban ismét előtérbe került az egymástól különböző nemzeti szabályok összehangolása: a nemzetközi kereskedelemhez, valamint a szellemi tulajdonvédelemhez (->a szellemi tulajdon jogi védelme) kapcsolódó gyakorlatias területek mellett (úgy, mint a vasúti szállítás, a tengeri hajózás és kereskedelem, a forgatható értékpapírok szabályozása,^[6] valamint a Berni és Párizsi Uniók Egyezményeiken keresztül a szerzői jog és az ->iparjogvédelem). 1893-tól kezdődően a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia^[7] már a ->magánjog más területein (mint például a kollíziós jog, az ->örökbefogadás és a->családjog) is az országok közötti együttműködést szervezte egyezmények formájában. Bár az 1900-ban megrendezett első Nemzetközi Összehasonlító Jogi Kongresszus az összehasonlító jogi tudomány funkciójának és

jövőbeli feladatának a jogközelítés és jogegységesítés elősegítését jelölte meg,^[8] a világháborúk megtörték az egységesítési törekvések folyamatának ívét. A háborúk után azonban ismét folytatódhatott az elsősorban pénzügyi és külgazdasági harmonizáció olyan nemzetközi intézmények és egyezmények megjelenésével, mint a Valutaalap, a Világbank vagy az Általános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT).^[9]

[4] A nemzetközi harmonizáció mellett azonban regionális szinten a modern kor legjelentősebb fejleménye az Európai Unió megjelenése és fejlődése lett, ami a jogtörténet eddigi legösszetettebb és legátfogóbb jogközelítési programjának bizonyult.^[10] A jelen pillanatban 24 hivatalos nyelvvel és négy jogcsaládba sorolható 28 tagállammal rendelkező közösség jogának fejlődésével és jellegzetességeivel a szócikk 5. pontjában foglalkozunk részletesebben.

2. Terminológia és definíciók

2.1. Egyoldalú transzplantáció

[5] Jogi transzplantációnak nevezzük azt a folyamatot, amikor a **->jogrendszerek** egyoldalúan, önmaguktól, nem pedig külső megállapodás vagy kényszer hatására módosítják belső jogukat, és olyan új szabályokat alkotnak, amelyek más jogrendszerekben is gyakran előfordulnak.^[11] Ilyenkor más jogokban található jogi rendelkezések, alapelvek vagy szokások kerülnek az adott jogrendszerbe. Példa erre a francia *Code Civile* Louisiana állam általi vagy a német *BGB* japán átvétele.^[12]

2.2. Jogharmonizáció

[6] Jogok harmonizációjáról akkor beszélünk, ha az összehangolás csupán hasonló vagy tartalmilag egyenértékű megoldások alkalmazásával történik.^[13] Az EU kontextusában a harmonizáció során a tagállamok egységes szabályozási kereteken belül ugyan, de rendelkeznek bizonyos mozgástérrel a szabályozási alternatívák kiválasztásában.^[14] Ez a szabályozási technika azonban csak töredékes, részleges és hézagos lehet, tekintettel arra, hogy általában a szabályozás csak bizonyos tényállásokat fed le, a korábbi szabályozással érintett területeket gyakran érintetlenül hagyja, és hogy nem a teljes szabályozandó tárgy jelenik meg az adott **->jogforrásban**, hanem csak bizonyos kérdések.^[15] Harmonizációnak tekinthető például az uniós irányelvek általi összehangolás, amely során az európai szinten megfogalmazott célkitűzéseket a tagállamok a saját választásuk szerint kötelesek megvalósítani.

2.3. Jogegységesítés

[7] Jogegységesítés történik abban az esetben, amikor a harmonizáción túlmenően az eltérő nemzeti szabályok helyébe egy új, azonos rendelkezéseket tartalmazó szabályösszesség lép.^[16] Az Európai Unió kontextusában ezen belül megkülönböztethető az egyszerű egységesítés, amely alapján egy egységes szerven keresztül történik a jogalkotás, és az unifikáció vagy egyöntetűsítés, ami az egységes és közös jogalkotás mellett magában foglalja az egységes értelmezést és alkalmazást is.^[17] Az egységesítést általában jelentős mértékű harmonizáció előzi meg.^[18] A jogegységesítésen belül az alábbi kategóriákat különböztethetjük meg:

2.3.1. Belső és nemzetközi jogegységesítés

[8] Belső jogegységesítésnek a nemzeti magánjog kodifikációját nevezzük, és elsősorban olyan országok esetében fordulhat elő, amelyeken belül területenként eltérő szabályok voltak érvényben. Példa erre a polgárosodás előtti Franciaország és Németország esetében a polgári jogi kódexek (az 1804-es *Code Civile* és az 1900-as *BGB*) elfogadása, amelyek egyrészt a területileg,

másrészt pedig a jogforrásilag szétaprózódott polgári jogot egységesítették.^[19] Nemzetközi jogegységesítés alatt az egyes országok jogrendjében az egyes részterületek nemzetközi jogi eszközökkel (nemzetközi szervezetek és egyezmények) történő uniformizálását értjük.^[20] Példaként említhető az UNIDROIT vagy az UNCITRAL tevékenysége.

2.3.2. Kollíziós normák és a belső anyagi jog egységesítése

[9] A kollíziós jog egységesítése gyakorlatilag csak az egyes jogrendszerek szabályai alkalmazásának allokációját jelenti, ennek során az egyes jogrendek belső anyagi jogi szabályai érintetlenül maradnak, azokat illetően továbbra is fennáll a sokszínűség.^[21] Ezzel szemben a belső anyagi jog egységesítése az egyes jogterületek és az azon belüli jogintézmények uniformizálását jelenti, amely gyakorlatilag feleslegessé teheti a kollíziós szabályok alkalmazását (tekintettel arra, hogy amennyiben minden érintett jogrendszerben azonosak a szabályok egy jogintézmény vonatkozásában, nincs szükség egy alkalmazandó szabálycsoport kijelölésére).

2.3.3. Univerzális és regionális jogegységesítés

[10] Az univerzális egységesítés egy globális hatású folyamat, aminek elérése a jogrendszerek világszintű, fundamentális ideológiai eltérései és történelmi meghatározottsága miatt igen ritka (pozitív példa erre a Bécsi Vételi Egyezmény^[22]). Ezzel szemben a regionális egységesítés sokkal könnyebben elérhető cél, ugyanis egyrésztől kevesebb országot és jogrendszert érint, másrészt pedig egy adott földrajzi vagy történelmi egységen belül nagyobb az esély arra, hogy a kisebb eltéréseket sikeresebben lehessen összehangolni.

2.4. A jogharmonizáció és jogegységesítés előfeltételei

[11] A jogegységesítéssel és jogharmonizációval kapcsolatosan felteendő két alapvető kérdés, hogy az egyáltalán lehetséges-e, és ha igen, vajon kívánatos-e. Mivel az előbbi megválaszolása a tudomány, az utóbbié pedig inkább a politika feladata,^[23] ezért jelen szócikkben a harmonizáció és egységesítés megteremtéséhez szükséges feltételek vizsgálata kapcsán csak az első kérdéssel foglalkozunk.

2.4.1. Jogösszehasonlító vizsgálat

[12] A sikeres jogközelítéshez szükséges első feltétel az érintett jogrendszerek mélyreható vizsgálata és tanulmányozása. Ennek eléréséhez a jogösszehasonlító módszer (-> [a jogösszehasonlítás módszerei](#)) a legalkalmasabb: az egyes jogok közötti különbségeket fel kell tárni és meg kell ismerni, valamint azokat szembe kell állítani az ugyanazokat a jogrendszereket összekötő hasonlóságokkal. A különbségek okainak megismerése és megértése elengedhetetlen annak megállapításához, hogy ezek az eltérések a jogrendszert alapjaiban érintik vagy azok csupán technikai, esetleg véletlenszerű jellegűek. A különbségek jellege ugyanis nagymértékben befolyásolhatja a harmonizációs vagy egységesítési törekvések sikerét: az alapvető különbségek kiküszöbölésére csekélyebb az esély, mint a kisebb, felszíni eltérések rendezésére. Mindemellett pedig vizsgálni kell a harmonizációs vagy egységesítési folyamat megvalósításához szükséges technikai és eljárási eszközöket, módszereket.^[24]

2.4.2. A jogrendszer stíluselemeinek vizsgálata

[13] A szűken vett jogi szempontú vizsgálat azonban önmagában nem elég, annak érdekében, hogy a harmonizált vagy egységesített szabályok beágyazódhassanak a társadalomba és hatékonyan is a jogrendszer részét képezzék, figyelmet kell szentelni az adott jogrendszer stíluselemeinek is. Ilyen stíluselemnek minősülnek a társadalmi, a gazdasági, a politikai és az

ideológiai környezetből eredő olyan jellegzetességek, mint a hagyományok, a jogi gondolkodásmód, a jellegzetes jogintézmények, a jogforrási hierarchia vagy az ideológiai meghatározottság.^[25] Ezeknek az elemeknek a tanulmányozása során teljesebb képet kaphatunk az adott jogrendszer társadalomban betöltött szerepének jellegéről, mint a tisztán pozitív jogi vizsgálattal. Ez a vizsgálódás ugyanis rámutathat olyan esetekre, amikor ugyanazon terminológia a különböző rendszerekben eltérő tartalmú és jelentésű, vagy éppen a különféle elnevezések mögött bújkik meg ugyanaz a jogintézmény.^[26]

2.4.3. A vizsgálatok során nyert eredmények elemzése

[14] Mindezen vizsgálatok elvégzése következtében tehát képet kaphatunk az érintett jogrendszerek jogi és társadalmi jellegzetességeiről, valamint különbözőségeiről és hasonlóságairól. Elmondható, hogy bizonyos tényezők jelentősen hozzájárulhatnak a jogközelítési törekvések sikereihez: az adott terület gazdasági egysége és integritása, a közös kereskedelmi kultúra, ehhez kapcsolódóan pedig a személyek fizikai mobilitása a jogi konvergenciát jelentősen elősegítheti.^[27] Hasonlóan fontos a jogrendszerek szubjektív hozzáállása és az objektív külső körülmények: nagyobb az esély ugyanis a sikeres közelítésre olyan esetekben, amikor az országok –politikai vagy más okból vezérelve – maguk kívánják és sürgetik azt, vagy ha ilyen szándék híján valós társadalmi vagy gazdasági szükség van a harmonizációra vagy az egységesítésre.^[28] Ami az államok jogi berendezkedésének állapotát illeti, könnyebb a jogközelítés, amikor közel azonos jogi fejlettségi szinten álló országokról van szó,^[29] illetve a kontinentális, civil jogi tradícióval rendelkező jogrendszerek között eleve nagyobb az összhang és egyszerűbb is azt a későbbiekben magasabb szintre emelni.^[30] Rendkívül fontos a jogászai gondolkodásmód: a közös jogi kultúra, az oktatás, a jogi szaknyelv ismerete és használata alapvetően meghatározó az egységesítés szempontjából. Ugyanennek az ellentéte viszont az unifikációs törekvések ellenében hat: a jogászai hivatásról alkotott felfogás és az ezáltal közvetített jogi kultúrák^[31] közötti különbözőségek történetileg olyan mélyen meghatározottak, hogy ezeknek a közelítése nagy kihívásnak minősülhet, különösen az ilyen szempontból gyökeresen eltérő jogcsaládok, mint a ->a *common law* és a ->a kontinentális jogrendszerek találkozásánál.^[32] Az egységesítési és harmonizációs folyamatot nehezíti továbbá, ha a jogrendszerek közötti különbözőségek okai tartós hatásúak, mint például az érintett terület népességének etnikai, kulturális, nyelvi vagy gazdasági differenciáltsága.^[33]

2.5. A jogközelítés módjai és eszközei

2.5.1. A belső jogközelítés módjai

[16] A belső közelítés elérésére – különösképpen a szövetségi (föderális) államberendezkedéseknél – többféle módszer is létezik. Belső unifikáció elérhető központi kormányzati centralizáció útján olyan országokban, ahol erre alkotmányos lehetőség van; az egyes tagállamok vagy alkotó egységek informális, önkéntes koordinációjával;^[36] a nem állami szervezetek által alkotott modell-szabályok és alapelvek elfogadása útján; a jogközelítés történhet nemzeti szinten egységes jogászképzés kialakításával; valamint a nemzetközi jognak való megfeleléssel és a nemzetközi harmonizációs törekvésekben való részvétellel.^[37] Ezek mind valamilyen szintű jogalkotási folyamattal kapcsolatban alkalmazható módszerek, amelyek történhetnek eseti vagy állandó jelleggel, szervezeti vagy intézményi keretek között.^[38]

2.5.2. A nemzetközi jogközelítés fő eszközei: a nemzetközi egyezmények és a modell-törvények

[15] A jogközelítés eddigi leggyakrabban alkalmazott módszere a bi- vagy multilaterális nemzetközi egyezmények formájában történő jogalkotás, amely során bizonyos országok

nemzetközi kötelezettséget vállalnak arra nézve, hogy az egyezményben foglaltakat a szükséges eszközökkel és módon saját jogrendszerük részévé teszik.^[34] A modell-törvények ezzel szemben olyan, leggyakrabban nemzetközi szervezetek által alkotott mintaszabályok, amelyek alkalmazásáról és bevezetéséről az egyes országok szabadon dönthetnek, azok nem rendelkeznek kötelező erővel. A két eszköz közötti különbség azonban kevésbé egyértelmű, ha figyelembe vesszük, hogy az egyezmények gyakran tartalmaznak kivételeket, valamint az abból való kilépést könnyítő rendelkezéseket, így ugyanis az egyezmény kötőereje is kevésbé nyilvánvaló.^[35] Mindenesetre a szélesebb nemzetközi szinten továbbra is ez a két eszköz a legmeghatározóbb az egyéb instrumentumok (mint például a nemzetközi szokványok és alapelvek) közül.

3. Nemzetközi jogharmonizáció és jogegységesítés

3.1. Nemzetközi kereskedelmi jog

[17] Már a korábbiakban is említettük, hogy a jogközelítés szempontjából a nemzetközi kereskedelem fejlődése és fellendülése bizonyult a legmeghatározóbb tényezőnek. Ez a jogon kívüli reálfolyamat ugyanis szükségessé tette harmonizált szabályok alkalmazását az áruk és szolgáltatások zökkenőmentes áramlásának biztosításához. Az államok közötti kereskedelem szabályozására létezik közjogi (például az Európai Unió kereskedelmének esetében, lásd 5. pont) és magánjogi forma. Ebben a fejezetben ez utóbbi, a nemzetközi kereskedelem magánjogi harmonizációjának eszközeit és eredményeit tekintjük át.

[18] A korábbiakban már említett, az 1893-tól működő Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia jelentős eredményeket tud felmutatni a nemzetközi jogközelítés területén: a nyolcvankét taggal rendelkező szervezet eddig harmincnyolc egyezmény szövegét fogadta el, amelyekhez jelentős számú, tagsággal nem rendelkező állam is csatlakozott, így munkája több mint százötven ország jogrendszerét érinti.^[39] A családjogi és gyermekvédelmi egyezmények mellett a Konferencia a nemzetközi kereskedelmi jog területére is hatással volt, elsősorban az áruk nemzetközi adásvételére alkalmazandó jogokról szóló egyezményei által.^[40] Ezek az egyezmények tehát a kollíziós szabályok harmonizálásán keresztül szabályozzák a nemzetközi kereskedelem egyes aspektusait.

[19] Az eredetileg 1926-ban alapított, majd 1940-ben újraalapított UNIDROIT (Nemzetközi Intézet a Magánjog Egységesítéséért)^[41] céljaként a magánjog és kereskedelmi jog modernizálását, harmonizációját és koordinációját fogalmazta meg, amelyet elsősorban modell-törvények és alapelvek kidolgozásával igyekeznek elérni. A hatvanhárom, eltérő jogrendszerrel és gazdasági-politikai háttérrel rendelkező tagállammal rendelkező intézet által alkotott instrumentumok olyan területeket érintenek, mint a tőkepiacok, a kereskedelmi szerződések vagy a nemzetközi adásvétel. Az alapelvek és mintaszabályok megalkotásánál elsődleges szempont, hogy a világ különböző jogrendszerei és gazdasági térségei is képviselve legyenek. Az UNIDROIT tehát már az anyagi jog területén is törekszik a harmonizációra.

[20] Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi és Jogi Bizottságaként működő UNCITRAL^[42] szintén a nemzetközi kereskedelmi és üzleti kapcsolatok jogának modernizálására és harmonizálására törekszik, egyezmények, modell-törvények, valamint útmutatók és a jogi reformokhoz nyújtott technikai segítség útján. Ennek az intézménynek az egyik legjelentősebb eredménye a nemzetközi kereskedelmi jog harmonizálása területén az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló szerződés, a Bécsi Vételi Egyezmény^[43] megalkotása. Ez az egyezmény uniformizálta a nemzetközi adásvételre vonatkozó joganyagot, ezzel pedig lehetővé tette a kollíziós szabályok alkalmazásával járó problémák elkerülését. A nyolcvanöt aláíró állammal rendelkező egyezmény sikere és széleskörű elfogadottsága nagymértékben köszönhető annak, hogy bizonyos rendelkezésekkel szemben az országok fenntartásokkal élhetnek,^[44] valamint, hogy ez a jogforrás olyan általános

alapelvekre épül, amelyek minden jogrendszerben megtalálhatóak,^[45] mindezekkel pedig egyszerre biztosított a rugalmasság és a jogrendszerek közötti kompatibilitás. Az értelmezés egységességének nehézségei és az egyezmény egyes hiányosságai (például nem rendelkezik a szerződések érvényességéről, azt továbbra is az egyes országok belső joga szabályozza^[46]) ellenére jelentős harmonizációs hatással volt a világkereskedelmet szabályozó joganyagra.

3.2. Szellemi tulajdonvédelem

[21] A nemzetközi kereskedelmi jog mellett a szellemi tulajdonvédelem minősül hangsúlyos területnek a nemzetközi magánjogi harmonizációs törekvésekben. Ennek a jelenségnek az oka egyrészt az, hogy a szellemi termékek egyre nagyobb gazdasági jelentőségűek, másrészt pedig a digitalizáció miatt állandóvá váltak a határon átnyúló felhasználások, aminek következtében az alapvetően területi jogok rendezése jelentős tranzakciós költségeket generált.

[22] A korai harmonizációs jogforrások közé számít az iparjogvédelem területén a Párizsi Uniós Egyezmény,^[47] a szerzői jogot tekintve pedig a Berni Uniós Egyezmény.^[48] Mindkét nemzetközi szerződésben megtalálható ->a **nemzeti elbánás elve**,^[49] amely leginkább kollíziós normaként értelmezhető, emellett azonban az egyezmények meghatározták az oltalmak minimumszabályait is, ezáltal pedig anyagi jogi harmonizációt eredményeztek. A nemzetközi szellemi tulajdonvédelemben rendkívül fontos volt a TRIPS-egyezmény (Trade Related Aspects of Intellectual Property, Egyezmény a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól) elfogadása. Ezt a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) által adminisztrált szerződést kötelezően el kellett fogadnia minden olyan országnak, amely csatlakozni szeretett volna a WTO-hoz (elődje az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény – GATT). A TRIPS így kiterjesztette a Párizsi és Berni Egyezmények rendelkezéseit a (jelenleg) százhatvannégy tagállamra, ezzel pedig – nagyszabású minimumharmonizációt eredményezve a területen – globálissá tette az azokban foglalt szabályokat.

[23] A TRIPS-egyezmény és annak a WTO-hoz, valamint a GATT-hoz való kötődése egyértelműsítette a szerzői jog és az iparjogvédelem nemzetközi gazdaságban betöltött szerepének jelentőségét. Hasonló gazdasági és kereskedelmi vonalon, a belső piac megvalósításának céljával indult a szellemi tulajdonjogok EU harmonizációja, mára azonban specifikusan a szerzői jog területén a digitalizáció lett a jogközelítés mögötti fő mozgatórugó.^[50] Szintén a szerzői jog digitalizációs kihívásaira adott válasznak tekinthetők a WIPO^[51] ún. Internet-egyezményei,^[52] amelyek 95 aláíró tagállamot számlálnak, a hatásuk tehát globálisnak tekinthető.

[24] Összefoglalóan el lehet mondani, hogy a nemzetközi szintű jogközelítés fejlődése mögött a nemzetközi kereskedelem és a digitalizáció tekinthető a legmeghatározóbb tényezőnek. Ezek a reálfolyamatok állandó működésben tartják az ismertetett szervezeteket. Bár ezeken a területeken egyelőre minimumharmonizációs eredmények születtek, a globalizációs fejlődésre reagálva a jogrendszerek további közelítése és a szabályok magasabb szintű egységesítése várható.

4. Az Amerikai Egyesült Államok jogegységesítési folyamata

[25] Az Amerikai Egyesült Államok belső jogegységesítési folyamata hasznos példát nyújt egyrészt a jogközelítés lehetőségeinek és határainak vizsgálatához, másrészt pedig a szövetségi államberendezkedés és a nemzetközi harmonizáció közötti feszültségek értékeléséhez. Mindezek alapján érdemes tehát röviden áttekinteni az USA-n belüli jogközelítés alakulását és eredményeit.

[26] Az Egyesült Államokban a 2.5.2. pont alatt említett jogközelítési módok közül a legmeghatározóbb a tagállamok közötti önkéntes koordináció és a nem állami szereplők által promotált harmonizáció. Az önkéntes koordináció fő segédintézménye a National Conference of Commissioners of Uniform State Laws (NCCUSL), míg a legmeghatározóbb kormányzaton kívüli szervezetnek az American Law Institute tekinthető.

[27] A NCCUSL 1892-ben jött létre annak elősegítésére, hogy az egységesítést kívánó jogterületeken meg is történjen a magas szintű jogközelítés, tagjait az egyes államok delegálják.^[53] Erre az intézményre azért volt szükség, mert megalapításának idején a szövetségi jogalkotó hatáskörét meglehetősen korlátozottnak vélték, azonban a központi jogalkotással nem szabályozható, az *Interstate Commerce Clause*^[54] hatókörén kívül eső területeken társadalmi és gazdasági megfontolásokból is kívánatosá vált az egységesítés.^[55] A NCCUSL ezt egységes modell-törvények és kódexek megfogalmazásával próbálta elérni, amiket a tagállamok az önkéntes együttműködés jegyében azután egyenként elfogadhattak. A *Commerce Clause* egyre szélesebb értelmezésével és ezáltal a szövetségi jogalkotó hatalom kibővülésével a NCCUSL módszereiben is áthelyeződött a hangsúly az állami szuverenitás és jogalkotási hatáskör megóvására: a szervezet olyan egységes törvények megszövegezése felé fordult, amelyek kiegészítik a szövetségi szintű jogforrásokat olyan esetekben, amikor azok nem szabályozzák teljes egészében az adott területet, azonban a nem érintett részterületeken is szükséges az állami szintű egyéges ->jogalkotás és ->jogalkalmazás.^[56]

[28] A belső egységesítésen kívül az NCCUSL másik fontos feladatköre a magánjog nemzetközi harmonizációjához fűződik. A szervezet egyik alszervének, a Special Committee on International Uniformity of Private Law nevű tanácsnak a feladata a nemzetközi egyezményekhez kapcsolódó és más olyan ajánlások megfogalmazása, amelyek az USA jogrendszerének is megfelelő nemzetközi szintű egységesítés elősegítéséhez járulhatnak hozzá.^[57] Szintén a NCCUSL az a szerv, amely felhatalmazással rendelkezik az olyan nemzetközi intézmények tevékenységében való részvételre, mint a Hágai Konferencia vagy az UNIDROIT.^[58]

[29] A NCCUSL munkájának jelentőségét jelzi, hogy megalakulása óta több mint kétszázötven egységes törvény mintáját alkotta meg. Ezeknek a szabályoknak az egységesítő hatása azonban nem mondható teljességgel sikeresnek: míg a legfontosabb egységes kódex, a *Uniform Commercial Code* (UCC, Egységes Kereskedelmi Törvénykönyv) Louisianán kívül minden államban teljes egészében elfogadásra és adoptálásra került, valamint több más modell-szabály is gyakorlatilag egységet teremtett egyéb jogterületen is (mint például a gazdasági társaságok joga, a gyermektartás és -felügyelet), addig az összes kihirdetett egységes törvénynek csupán a 10%-át fogadta el negyvennél több állam.^[59] Általánosságban elmondható, hogy az olyan, kereskedelmi jogon kívüli jogterületek, mint a házassági jog, a munkavállalói kártérítés és az ingatlanjog tekintetében a NCCUSL egységesítési kísérletei sikertelenségbe fulladtak.^[60] A házasságra és válásra vonatkozó szabályok egységesítése legfőbb akadályának a helyi szokások közötti jelentős különbségek bizonyultak – bár több ilyen tárgyú törvénytervezet is született, egyik sem lett népszerű és mindegyik igen hamar hatálytalanná vált. A legutóbbi próbálkozást, a *Uniform Marriage and Divorce Act*et mindössze nyolc állam ültette át saját jogába.^[61] Más esetekben azonban a hosszadalmas szövegalkotási folyamat szabott gátat a törvények széleskörű elfogadásának, azok ugyanis gyakran már a tervezés szakaszában elavulttá váltak. Összességében az egységesítés leginkább az olyan területeken bizonyult sikeresnek és kivitelezhetőnek, amelyeknél már eleve megfigyelhető volt az állami szabályozások közötti konvergencia vagy amelyekkel kapcsolatban a NCCUSL munkájának kezdetét megelőzően is erős igény mutatkozott az egységes szabályokra.

[30] A nem állami szervek általi egységesítés kapcsán meg kell említeni az American Law Institute munkáját: az ún. *restatement*-ek megalkotását, az egyes jogterületekre (szerződések, szerződésen kívüli károkozásért való felelősség) vonatkozó *common law* szabályok kodifikációszerű összefoglalását általánosságban az amerikai jog legegységesítőbb hatású intézményeként tartják számon.^[62] Az esetjogból származó, rendszerbe szedett és rögzített szabálygyűjtemények közös kiindulópontul szolgálnak a bíróságok számára az egységes jogalkalmazáshoz, az állami jogalkotó számára pedig mintát mutatnak az egységes törvényhozáshoz. Az egységesítő hatást gyengíti azonban a tény, hogy gyakran sem a jogalkotó nem veszi figyelembe ezeket a gyűjteményeket a már amúgy is erősen szabályozott, a *common law*-tól eltérő megoldásokat preferáló jogterületeken, sem pedig a bíróságok nem alkalmazzák azokat.

[31] Az USA belső jogegységesítése bár alapvetően sikeresnek tekinthető, a teljes unifikációt ez az

ország sem érte még el. Ennek a folyamatnak ugyanis az általános és nemzetközi szintű harmonizáció kihívásai mellett a szövetségi államforma nyújtotta kihívásokkal is meg kell küzdenie.

5. Az Európai Unió

[32] A jogközelítés szempontjából a másik lényeges régió Európa. Az Európai Unió folyamatos változása és fejlődése állandó témával szolgál a nemzetek közötti jogharmonizációt vizsgáló számára és élő kísérlete a területen felhalmozott tudományos munka alkalmazásának. Az alábbiakban az EU-hoz kötődő jogközelítési és jogegységesítési jellemzők és problémák rövid bemutatása következik.

5.1. Az EU története

[33] Az Európai Unió jogelődjeként létrejött Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) – vagy más néven Montánunió – célja a gazdasági és politikai egység létrehozásán keresztül a tartós béke feltételeinek megteremtése volt. 1957-ben a Római Szerződés aláírásával megalakult az Európai Gazdasági Közösség (EGK), az európai közös piac és ->**vámunió**, ami szélesebb körben és magasabb szinten biztosította a gazdasági és a kereskedelmi együttműködést az európai országok között. Az integráció következő lépcsőfokát jelentette 1965-ban az EGK, az ESZAK és az Euratom összevonásával az Európai Közösségek (EK) megalapítása. A 90-es évek közép- és kelet-európai változásai lehetővé tették a politikai téren történő szorosabb együttműködést és az 1993-as Maastrichti Szerződéssel az Európai Unió létrehozását, ami a gazdasági és monetáris egységen kívül a közös kül- és biztonságpolitika felállítását, valamint a bel- és igazságügy terén közös célok megfogalmazását eredményezte. Tovább mélyítette az integrációt az 1997-es Amszterdami és a 2000-es Nizzai Szerződés. A legutóbbi – az EU- és EK-szerződéseket módosító és az intézményrendszert modernizáló – 2009-es Lisszaboni Szerződéssel az EU elnyerte jelenlegi formáját, és a pilléres szervezetet felváltva egységes jogi formát kapott.^[63] 1973-tól kezdődően folyamatosan csatlakoztak újabb és újabb országok, így az EU jelenleg 28 tagállammal rendelkezik. Ez az ív tört meg a 2016-os Brexit népszavazással, amin Nagy-Britannia az EU-ból való kilépés mellett döntött. A döntésnek a politikai és gazdasági következményeken kívül várhatóan a jogegységesítés terén is jelentős hatásai lesznek, tekintettel arra, hogy egy politikailag alapvetően euroszeptikus ország és egyben *common law* alapú jogrendszer fog távozni a többségében a kontinentális berendezkedést követő unióból.

[34] Bár az Európai Unió története első pillantásra a gazdasági és politikai egység létrehozása történetének tűnik, attól elválaszthatatlan az Európát átfogó jogharmonizációs projekt végrehajtása, amely bár jogközelítésként indult, a politikai integráció előtérbe kerülésével a belső jogegységesítéshez hasonló szintre jutott.^[64] A Római Szerződés vezette be a közösségi jogközelítés eszközeként az irányelvet, ami a minimálharmonizáció elérésének legfontosabb eszköze lett. A Római Szerződés másik jelentős újdonsága az volt, hogy konkrét célhoz, a közös piac működésének érdekéhez kötötte a jogharmonizációs program végrehajtását.^[65] Az '50-es évektől kezdve tehát még a funkcionális harmonizáció volt a fő irány, ami a közös piac működéséhez kapcsolódó jogterületek közelítésére volt hivatott.^[66] A tagállamok csak bizonyos, szűken meghatározott területeken ruházták át jogalkotási kompetenciájukat (például a ->**versenyjog** területén), a többiben azonban megtartották azt, és uniós szinten csupán keretszabályok jöttek létre.^[67] 1986-tól azonban az Egységes Európai Okmány több újdonságot vezetett be: egyike ezeknek a célkitűzésen változtatott, és a közös piac működése mellett az „egységes belső piac” megvalósításának víziójához rendelte hozzá a jogharmonizációt. Emellett pedig olyan új szabályokat vezetett be, amelyekkel a jogharmonizáció gyorsítása és intenzívebbé tétele vált lehetővé: egyrészt a jogalkotásban bevezetésre került (a jóval nagyobb kompromisszumot igénylő egyhangú szavazás mellett) a minősített többséggel történő szavazás, másrészt pedig már a közvetlen hatályú rendeletet és az ajánlásokat is a közösségi jogharmonizáció eszközeként jelölte meg.^[68] Ezek az intézkedések tehát már a teljes Európai Unió területén általánosan és közvetlenül alkalmazandó, egységes és valóban

uniós joganyag létrejöttét tette lehetővé. A pilléres rendszert megalkotó Maastrichti Szerződés a második és harmadik pillér részét képező területeket (közös kül- és biztonságpolitika, bel- és igazságügyi együttműködés) még csak kormányközi együttműködés keretében rendezte, aminek lényege, hogy nem céloz meg teljeskörű jogharmonizációt, csak az együttműködés kereteit alakítja ki.^[69] Az Amszterdami Szerződés többek között abban is újat hozott, hogy a korábbi kormányközi együttműködés terrénumáról a személyek szabad mozgását, a bevándorlást és a menekültügyet a közösségi mechanizmusba helyezte, így ezeken a területeken is megindulhatott a magasabb fokú harmonizáció.^[70] A „közösségiesítés” folyamata azonban a Lisszaboni Szerződéssel érte el jelenlegi csúcspontját a jogalkotás, a döntéshozatal és a jogi aktusok formáinak átfogó egységesítésével, és ez az aktuális jogharmonizációs szintet is létrehozta.^[71]

5.2. Elhatárolás más nemzetközi szervezetektől

[35] Az Európai Unióban jelenleg is zajló jogharmonizáció jogtörténeti szempontból egyedülállónak tekinthető. Ennek oka egyrészt, hogy az uniós az eddigi legmonumentálisabb, legátfogóbb és legösszetettebb ilyen program, az ugyanis a jogviszonyok széles körét igyekszik lefedni. A nemzetközi jogi közelítés más, korábban ismertetett intézményeitől a konkrét cél és szellemiség különbözteti meg. Eszerint az uniós jogharmonizáció célja az egységes belső piac megvalósítása, amit a közös európai jogi kultúra megteremtésének szellemében igyekszik elérni. A belső jogi harmonizáció fentebb tárgyalt modelljétől, az Amerikai Egyesült Államok jogközelítési folyamatától pedig az Európai Unió közösségének nyelvi, történeti és kulturális megosztottsága miatt különbözik, aminek részeként a két nagy jogcsalád, a kontinentális és a *common law* alapvető eltéréseit kell közös nevezőre hoznia.

5.3. Az EU jogharmonizációjának rendszere

5.3.1. Az EU működésének alapelvei

[36] Az Európai Unió egy szupranacionális gazdasági és politikai unió, jelenleg huszonnyolc tagállammal. Az EU jogrendjének fontos jellegzetessége a szubszidiaritás, amely alapján az unió csak akkor és annyiban jár el, amikor és amennyiben hatékonyabban tud fellépni, mint a tagállamok a saját nemzeti szintjükön.^[72] A korlátozott eseti felhatalmazottság elve alapján pedig (ami szerint az Európai Unió csak olyan hatáskörökkel rendelkezik, amelyeket a tagállamok kifejezetten átruháztak, míg a többi terület feletti kompetenciát megtartják) az uniós jogközelítés elsősorban az uniós hatáskörben lévő területeken fejthet ki jelentős hatást. Egy másik fontos elv az uniós jog elsőbbségének elve, amely alapján a tagállami bíróságoknak az uniós joggal ellentétes nemzeti jog helyett az európai szabályokat kell alkalmazniuk.^[73]

[37] Az EU jogát tekintve megkülönböztethetünk elsődleges és másodlagos jogforrásokat. Elsődleges jogforrások az alapító szerződések és az ún. általános jogelvek, amelyek az Európai Unió Bírósága gyakorlatának eredményei.^[74] A másodlagos jogforrások legitimitációja az elsődleges jogforrásokon alapul, és magában foglalja az uniós jogharmonizáció fő eszközeit: az irányelveket és a rendeleteket, ezen kívül pedig a határozatokat és az olyan nem kötelező, *soft-law* jogforrásokat, mint az ajánlások vagy a vélemények.

5.3.2. Eszközök: irányelvek és rendeletek

[38] Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 3. fejezete a jogszabályok közelítésének uniós alapjait adja meg: a 114. cikk kimondja, hogy az uniós szervek elfogadják azokat az intézkedéseket, amelyek a közös piac megteremtéséhez és működéséhez szükséges tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítését szolgálják, míg a 115. cikk alapján az ennek megfelelő jogforrás a különleges jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelv. Ennek

alapján tehát az irányelv tekinthető a jogharmonizáció legfontosabb eszközének. Nagyfokú alkalmazhatóságát annak köszönheti, hogy míg az elérendő célok tekintetében minden tagállamra kötelezőek, addig a célok megvalósításának formáját és eszközeit tekintve az országok jelentős ->**diszkrécióval** rendelkeznek.^[75] Az irányelvben foglalt rendelkezéseket tehát a tagállamoknak át kell ültetniük saját jogukba, az implementáló jogforrásoknak pedig általánosnak, kötelező erejűnek és effektívnek kell lenniük.^[76] Kezdetben a „totális” harmonizáció volt a jellemző, amit szigorú és rendkívül részletes irányelvek útján lehetett elérni, az aprólékos kidolgozottság ugyanis virtuálisan kiiktatta a tagállamok szabadságát a jogszabály implementációját illetően. Ezt azonban később felváltotta az ún. „opcionális” harmonizáció, ami nagyobb mozgásteret engedett a tagállamoknak.^[77]

[39] Az eredetileg „közösségi” rendeletként ismert jogforrást az Európai Egységes Okmány emelte a jogharmonizáció eszközei közé. A rendeletek általános hatályú, minden elemükben kötelező és minden tagállamban közvetlenül alkalmazandó jogszabályok.^[78] Ez nem csupán azt jelenti, hogy a tagállamoknak nem kell az adott rendelkezéseket a saját jogukba átültetniük, de egyenesen nem is hozhatnak olyan intézkedéseket, amelyek lerontanák vagy kiegészítenék azokat – tagállami szintű jogalkotásra azonban szükség lehet olyan esetekben, amikor azt maga a rendelet írja elő annak végrehajtása érdekében (például a hatósági intézményrendszer létrehozatala kapcsán). A közvetlen hatály alapján a rendelet direkt módon határoz meg jogokat és kötelezettségeket az egyes intézményeknek, a tagállamoknak vagy az állampolgároknak, amelyeket közvetlenül is érvényesíthetnek a bíróságok előtt. Ezzel az eszközzel alkotható meg tehát a valódi uniós jog, ellentétben az irányelvekkel, amelyek inkább csak a tagállami jog módosulásához járulnak hozzá.

5.4. Magánjogi jogegységesítési törekvések

[40] A jogharmonizációs folyamat mellett mindvégig igény mutatkozott az európai magánjog magasabb szintű közelítésére, annak egységesítésére is. Ezek a törekvések először a Pavia-csoport munkásságában kerültek konkrét megfogalmazásra. Az 1990-ben, Giuseppe Gandolfi vezetésével alakult csoport célja egy európai szerződési törvénykönyv megalkotása volt az összes tagállam számára – a törvényhozást tekintették ugyanis az egységesítésre legalkalmasabb módjának.^[79] Az egységes kódex alapjának az olasz törvénykönyvet, a *Codice civile*t tekintették, amely a két jelentős kontinentális jogrendszer, a német és a francia minta megoldásait elegyíti, és már ezáltal is egy bizonyos szintű harmonizáltságot képvisel.^[80] Ez azonban csak a kontinentális hagyományra koncentrált, figyelmen kívül hagyta a *common law* tagállamokat. Ilyen értelemben munkájukat a *McGregor*-tervezet egészítette ki. Ez a '70-es években készült szerződési jogi kódextervezet eredetileg a kontinentális vonalat követő skót és a *common law* alapú angol jogot próbálta közelíteni kontinentális stílusú, tudományos kommentárokkal ellátott szöveggel.^[81]

[41] A másik nagyszabású egységesítési projekt Ole Lando nevéhez fűződik. Bár a Lando-bizottság már 1982-ben elkezdte a munkát, Az európai szerződési jog alapelvei^[82] című művet csak 1999-ben mutatták be. Ennek a kutatócsoportnak a célja egyrészt az volt, hogy a jogösszehasonlító módszer segítségével azonosítsák az európai jogok közös pontjait, és azokat koherens elvek formájában újrafogalmazzák, másrészt pedig a „közös” európai felfogásnak leginkább megfelelő szabályokat próbálták kiválogatni.^[83] A kész gyűjteményt a további EU-s jogalkotás alapjának, értelmezési segédletnek, a felek által kiköthető szabályoknak szánták. A Lando-bizottság megközelítése tehát rugalmasabb oldalról, szerződési elvek mentén és nem kötelező jogszabályként képzelte el a magánjogi egységesítést.

[42] Egy harmadik megközelítést képvisel a Common Core Project,^[84] a Rudolf B. Schlesinger módszertanára épülő kutatási program. Ez a törekvés a szerződési jogon kívül a magánjog más területeivel, így a ->**deliktuális felelősséggel** és a ->**dologi joggal** is foglalkozik.^[85] A program célja, hogy elkészítse az EU „jogi térképét”, amelyen a különböző jogrendszerek eleve létező, közös pontjait ábrázolják. A térképkészítés hosszú távú célja az elért eredmények alapján a közös

európai jogi kultúra felépítése.^[86] A projekt résztvevői ugyanis úgy gondolják, hogy az egységes magánjog alapvető előfeltétele a közös jogászai gondolkodásmód és jogi kultúra elsajátítása, ami egy modell „európai jogi kar” képében, a jogi oktatáson keresztül lenne képes a legjelentősebb hatás kifejtésére.^[87] A Common Core Project munkája jelenleg is zajlik.

[43] A szerződési jogon és a magánjog különböző anyagi jogi területein kívül azonban más kutatóprogramok is igyekeztek egységes kódextervezetekkel szolgálni, mint például a polgári eljárásjogot illetően a Storme-bizottság^[88] vagy a European Copyright Code megszövegezésével az egységes szerzői jogot promotáló Wittem-csoport.^[89]

6. A jogharmonizáció és jogegységesítés kihívásai

[44] A nemzetközi és regionális szintű jogközelítési erőfeszítések eredményeinek ellenére azonban jelenleg és a jövőre nézve is maradtak bizonyos kihívások és akadályok a jogrendszerek harmonizációjának útjában.

[45] Az egyik legszembetűnőbb és legalapvetőbb probléma az országok nyelvi és már említett kulturális különbségeiben rejlik. Bár egyes kommentátorok véleménye szerint a nyelvi akadályok jelentősége túlértékelt,^[90] nem hagyható figyelmen kívül, hogy a nyelv mennyire meghatározó tényező az általános és a jogi kultúrában. A nemzetközi jogközelítést illetően nemcsak az azonos nyelvi megjelenésű fogalom mögött álló, jogrendszerenként eltérő tartalom és jogintézmény problémái a jelentősek, hanem ebből következően a harmonizációs jogforrások, nemzetközi egyezmények egyenértékű fordításainak a tartalmi egyezési bizonytalansága is.^[91] Ennek kiküszöbölésére alkalmas lehet az értelmező magyarázatok megfogalmazása az egyes rendelkezések mellé. Alapvetően azonban elmondható, hogy ha nem is legyőzhetetlen, de komoly akadálya lehet a harmonizációs és egységesítési törekvéseknek, ha az jelentős nyelvi, etnikai, kulturális vagy akár vallási hagyományokkal rendelkező egységeket fog össze.^[92]

[46] A nyelvi-fogalmi bizonytalansághoz kapcsolódik, de annál távolabbra mutat az egységes jogalkalmazás problémája. Minden egységesítő vagy közelítő programnak valamilyen módon gondoskodnia kell a harmonizált szabályok alkalmazásáról és kikényszerítéséről is: nemzeti bíróságok, privát vagy nemzetközi szervezet keretei között működő választottbíróság vagy állandó nemzetközi bíróság útján.^[93] A domináns minta a nemzeti bíróságok körébe utalás (tekintettel arra, hogy a legtöbb nemzetközi egyezmény és intézmény, mint például a UNCITRAL is, az állami fórumokra bízta a jogalkalmazást). Ez a megoldás azonban több ponton is hátráltathatja az egységesítést: egyrésztől a különböző nemzeti jelentéssel rendelkező fogalmak állami bíróságok általi értelmezése is divergenciát eredményezhet, másrésztől azonban az egységes és egyértelmű fogalmaknak és jogintézményeknek a nemzeti jog kontextusában történő alkalmazása is eltérő eredményekre vezethet. Azonban a választottbíráskodás sem járul hozzá különösebben az egységes jog megvalósulásához: mivel az a felek szerződéses kikötésén alapul, nem segíti a nem konszenzuális alapon létrejött jogviszonyok rendezését.^[94] Egy egységes döntéshozatali mechanizmus alkalmazása jelenthetné az egységes jogalkalmazás biztosítását, azonban ilyen esetekben is adódhatnak nehézségek a jogalkalmazó szerv diszkrecionális jogkörének meghúzásánál,^[95] és jelentős költségeket is generál egy központi jogalkalmazó szerv felállítása.

[47] A költségek azonban más kontextusban is felmerülnek a jogközelítés és jogegységesítés körében. A létező jogszabályok és jogi berendezkedés módosításával, a teljesen új rendelkezések elfogadásával és azoknak a jogrendbe illesztésével, valamint a régi szabályok eliminálásával járó tranzakciós és váltási költségek szintén a jogközelítési folyamat útjában állhatnak.^[96] Emellett a kooperáción alapuló egységesítés is komoly tárgyalási költségeket generálhat, aminek következtében az államok inkább a saját joguk egyoldalú módosítását és a másik jogrendszerhez igazítását választathatják.^[97] Bizonyos helyzetekben azonban az országok már előre megnövelik a saját költségeiket, ezzel korlátozva a harmonizációs hajlandóságukat annak érdekében, hogy a jogközelítési együttműködés során a másik felet kényszerítsék arra, hogy az a saját jogában hajtson végre módosításokat.^[98]

[48] Ez a probléma pedig elvezet a ->szuverenitás kérdéséhez, ami a jogközelítésnek szintén jelentős akadályát képezheti. Az, hogy az egyes országok milyen mértékben hajlandóak lemondani a jogalkotó hatalmukról, nemcsak a nemzetközi vagy szupranacionális intézményekhez, mint például az EU-hoz való tartozás körében merül fel, hanem egy nemzetközi szerződés esetén is: ezek az egyezmények ugyanis ritkán teszik lehetővé az utólagos módosítást, vagy azt csak nehéz és körülményes procedura keretein belül biztosítják. A szuverenitás tehát minden, kompromisszumra épülő olyan jogintézmény esetében felmerül, ami a jogi mellett politikai érdekek mentén alakul.

[49] Az akadályok ellenére azonban a jelenlegi körülmények alapján a jogrendszerek további közelítése, de legalábbis azok közeledése várható. Az egyezményekben, modell-szerződésekben és uniós jogszabályokban megtestesült rendkívül gazdag és nagyszabású jogászai munka valójában csak a következménye és indikátora, nem pedig feltétlenül a kiváltó oka a jogok konvergálásának.^[99] Amint az az eddigiek során is történt, a közeledést és egységesedést a jogon kívüli események és folyamatok indikálták, és ha ezt a tendenciát nem törli meg semmilyen komolyabb cezúra, vélhetően a jövőben is folytatódni fog az aktív magatartásból létrejövő jogközelítés, ennek hiányában pedig a történeti, a kulturális vagy a politikai akadályok és ellenállás felett is diadalmaskodó jogközeledés.^[100]

7. JEGYZETEK

[1] FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003, 41–42.

[2] BURIÁN László: „A lex mercatoria alkalmazása a nemzetközi kereskedelmi jogvitákban” *Magyar Jog* 1996/8, 491.

[3] Mert ELCIN: *Lex Mercatoria in International Arbitration, Theory and Practice I*, Firenze, European University Institute, 2012, 11. .

[4] BURIÁN (2. j.) 490–491.

[5] PÉTERI Zoltán: „Jogegységesítés és jogharmonizáció” in LAMM Vanda (szerk.): *Van és legyen a jogban, tanulmányok Peschka Vilmos 70. születésnapjára*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Jogtudományi Intézete, 1999, 228.

[6] PÉTERI (5. j.) 228.

[7] Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia (HHC).

[8] Édouard LAMBERT: *Conception générale, définition, méthode et histoire du droit comparé. Le droit comparé et l'enseignement du droit*, Paris, Congrès International de Droit Comparé, Procès-verbaux des séances et documents, 1905, 26–60, 38.

[9] MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, Budapest, ELTE Eötvös, 2012, 17.

[10] KECSKÉS László: „Tézisek az EU jogáról és a jogharmonizációról – már magyar szemmel is” *Jogtudományi Közlöny* 1997/4, 44. bek.

- [11] Alan WATSON: *Legal transplants: An Approach to Comparative Law*, Athens, University of Georgia Press, 1974, 20–21.
- [12] Emanuela CARBONARA – Francesco PARISI: „The paradox of legal harmonization” *Public Choice* 2007/3–4, 368.
- [13] PÉTERI (5. j.) 225.
- [14] HORVÁTHY Balázs: *A jogösszehasonlítás főbb tézisei és az európai integráció*, 24.
- [15] Giannantonio BENACCHIO: *Az Európai Közösség magánjoga. Polgári jog – kereskedelmi jog*, ford. FÖLDI András – CSIZMAZIA Norbert, Budapest, Osiris, 2003, 33.
- [16] CARBONARA–PARISI (12. j.) 368.
- [17] BENACCHIO (15. j.) 30.
- [18] PÉTERI (5. j.) 225.
- [19] MILASSIN László: „Jogegységesítés, egységes nemzetközi magánjogi törekvések” in KESERŰ Barna Arnold – KŐHIDI Ákos (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lankovics Barnabás tiszteletére*, Budapest–Győr, Eötvös, 2015, 308–309.
- [20] MILASSIN (19. j.) 309.
- [21] MILASSIN (19. j.) 310.
- [22] 1980. évi bécsi vételi egyezmény, kihirdette: 1987. évi 20. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye kihirdetéséről.
- [23] PÉTERI (5. j.) 230.
- [24] PÉTERI (5. j.) 230.
- [25] Konrad ZWEIGERT – Hein KÖTZ: *An Introduction to Comparative Law*, Oxford, Oxford University Press, ³1998, 73.
- [26] PÉTERI (5. j.) 233.
- [27] Arthur ROSETT: „Unification, Harmonization, Restatement, Codification and Reform in International Commercial Law” *The American Journal of Comparative Law* 1992/3, 694.
- [28] R. H. GRAVESON: „The International Unification of Law” *The American Journal of Comparative Law: A Symposium* 1968, 6.
- [29] GRAVESON (28. j.) 6.
- [30] Daniel HALBERSTAM – Matthias REIMANN: „Federalism and Legal Unification: Comparing Methods, Results, and Explanations Across 20 Systems” *University of Michigan Law School Public Law and Legal Theory Working Paper Series* 2011/186, 53.
- [31] ROSETT (27. j.) 695.
- [32] PÉTERI (5. j.) 233.
- [33] HALBERSTAM–REIMANN (30. j.) 53.
- [34] GRAVESON (28. j.) 8.
- [35] René DAVID: „The Methods of Unification” *The American Journal of Comparative Law: A Symposium* 1968, 19.
- [36] A tagállamok önkéntes harmonizációjának az Egyesült Államokban létezik egy specifikus formája, az ún. *interstate compact* intézményének képében, amely egy államok közötti, kötőerővel rendelkező

megállapodás egy jogterület egységes szabályozására vagy egységes kódex elfogadására. Az ilyen megállapodásokat a Kongresszusnak jóvá kell hagynia, megszegésük esetén pedig az abban foglaltak bírói úton kikényszeríthetőek.

[37] HALBERSTAM–REIMANN (30. j.) 7.

[38] Allison DUNHAM: „A History of the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws” *Law and Contemporary Problems* 1956, 234.

[39] Lásd (7. j.).

[40] *Convention of 15 June 1955 on the law applicable to international sales of goods; Convention of 15 April 1958 on the law governing transfer of title in international sales of goods; Convention of 15 April 1958 on the jurisdiction of the selected forum in case of international sales of goods; Convention of 22 December 1986 on the Law Applicable to Contracts for the International Sale of Goods.*

[41] Nemzetközi Intézet a Magánjog Egységesítéséért (UNIDROIT).

[42] Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi és Jogi Bizottsága (UNCITRAL).

[43] Bécsi Vételi Egyezmény.

[44] Articles 92, 94, 95, 96.

[45] Bruno ZELLER: *CISG and the Unification of International Trade Law*, New York, Routledge–Cavendish, 2008, 90.

[46] Lásd 4a. cikk és Christoph R. HEIZ: „Validity of Contracts Under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, April 11, 1980, and Swiss Contract Law” *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 1987/4, 640.

[47] 1883. évi Párizsi Unió Egyezmény, kihirdette: 1970. évi 18. törvényerejű rendelet az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről.

[48] 1886. évi Berni Unió Egyezmény, kihirdette: 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről.

[49] Ennek alapján bármely uniós tagállamból származó műnek egy adott másik tagállamban az otthoni műveknek járó jogokat kell biztosítani.

[50] A szerzői jogi irányelvként is emlegetett InfoSoc-irányelv (Az Európai Parlament és Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásának összehangolásáról) felülvizsgálata jelenleg is zajlik.

[51] World Intellectual Property Organization (Szellemi Tulajdon Világszervezete).

[52] Ezek az 1996. évi Szerzői Jogi Szerződés (WIPO Copyright Treaty, WCT) és az Előadásokról és Hangfelvételekről Szóló Szerződés (WIPO Performances and Phonograms Treaty, WPPT). Kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1996. December 20-án Genfben aláírt Szerzői Jogi Szerződésének, valamint az Előadásokról és a Hangfelvételekről szóló Szerződésének kihirdetéséről.

[53] Robert A. STEIN: *Forming a More Perfect Union – A History of the Uniform Law Commission*, Charlottesville, LexisNexis, 2013, 12.

[54] *United States Constitution*, Article I, Section 8, Clause 3. Ennek a rendelkezésnek az alapján a szövetségi törvényhozó jogosult szabályozni minden olyan területet, amely az államok közötti kereskedelem csatornáit, eszközeit és minden egyéb olyan tevékenységet érint, amely jelentős hatással lehet az államközi kereskedelemre. Ezt a felhatalmazást kihasználva bővítette jelentősen az USA Legfelsőbb Bírósága a szövetségi törvényhozó hatáskörét.

- [55] DUNHAM (38. j.) 236.
- [56] DUNHAM (38. j.) 238.
- [57] *1965 Handbook of the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws*, Chicago, Illinois, National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, 1965, 73.
- [58] Peter WINSHIP: „The National Conference of Commissioners on Uniform State Laws and the International Unification of Private Law” *University of Pennsylvania Journal of International Law* 1992/13, 268.
- [59] HALBERSTAM–REIMANN (30. j.) 15.
- [60] DUNHAM (38. j.) 244.
- [61] STEIN (53. j.) 164.
- [62] HALBERSTAM–REIMANN (30. j.) 20.
- [63] Lásd https://europa.eu/european-union/about-eu/history_hu.
- [64] HORVÁTHY (14. j.) 23.
- [65] KECSKÉS László: *EU-jog és jogharmonizáció*, Budapest, HVG–Orac, ³2009, 613.
- [66] KECSKÉS (10. j.) 10. bek.
- [67] KECSKÉS (10. j.) 48. bek.
- [68] KECSKÉS (65. j.) 628.
- [69] KENDE Tamás – SZŰCS Tamás – JENEY Petra (szerk.): *Európai Közjog és Politika*, Budapest, CompLex, 2007, 65.
- [70] KENDE–SZŰCS–JENEY (69. j.) 72.
- [71] BLUTMAN László: *Az Európai Unió joga a gyakorlatban*, Budapest, HVG–Orac, ²2013, 37.
- [72] A szubszidiaritás elve.
- [73] KENDE–SZŰCS–JENEY (69. j.) 851.
- [74] KENDE–SZŰCS–JENEY (69. j.) 812.
- [75] VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: *Az Európai Unió joga*, Budapest, Wolters Kluwer, ⁴2016, 233.
- [76] KECSKÉS (65. j.) 633.
- [77] KECSKÉS (65. j.) 615.
- [78] KENDE–SZŰCS–JENEY (69. j.) 817.
- [79] Christian TWIGG-FLESNER: *The Europeanisation of Contract Law: Current Controversies in Law*, New York, Routledge, ²2013, 15.
- [80] BENACCHIO (15. j.) 139.
- [81] BENACCHIO (15. j.) 140.
- [82] Az európai szerződési jog alapelvei.
- [83] TWIGG-FLESNER (79. j.) 13.
- [84] Common Core Project.
- [85] BENACCHIO (15. j.) 142.
- [86] Matteo BUSANI – Ugo MATTEI: „The Common Core Approach to European Private Law” *Columbia Journal of European Law* 1997/3, 340–341.

- [87] BUSANI-MATTEI (86. j.) 342.
- [88] Storme-bizottság.
- [89] Wittem-csoport.
- [90] GRAVESON (28. j.) 11.
- [91] MILASSIN (19. j.) 322.
- [92] HALBERSTAM-REIMANN (30. j.) 53.
- [93] Paul B. STEPHAN: „Courts, Tribunals, and Legal Unification – The Agency Problem” *Chicago Journal of International Law* 2002/3, 333.
- [94] STEPHAN (93. j.) 335.
- [95] STEPHAN (93. j.) 336–338.
- [96] CARBONARA-PARISI (12. j.) 370.
- [97] CARBONARA-PARISI (12. j.) 399.
- [98] CARBONARA-PARISI (12. j.) 399.
- [99] Arthur ROSETT: „Unification, Restatement, Codification and Reform in International Commercial Law” *The American Journal of Comparative Law* 1992/40, 684.
- [100] DAVID (35. j.) 14.